

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

УДК 821.163.41-3.09:7.038.12

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.2-2/33>*Дроздовський Д. І.*

Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України

КОНФІГУРАЦІЇ ПЕРЕХОДУ ПОСТМОДЕРНІЗМУ В ПОСТПОСТМОДЕРНІЗМ: ТЕОРЕТИЧНІ РЕВІЗІЇ НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО БРИТАНСЬКОГО РОМАНУ

У статті проаналізовано епістемологічні зміни в дискурсі постпостмодерністського роману, який експлікує зв'язок із постмодерністськими, модерністськими, романтичними та реалістичними стильовими тенденціями. Окреслено систему ключових параметрів (фронтир, карнавальність/містеріальність, трансгресивність), що визначають філософсько-естетичні конфігурації постпостмодерністського британського роману. Зіставлено теоретичні погляди вітчизняних (І. Кропивко, Б. Шалагінов та ін.) і зарубіжних (С. Влакос, Е. Кібл та ін.) літературознавців в аспекті представлення комплексної моделі філософських і жанрових змін, які визначають динаміку переходу постмодерністського роману в постпостмодерністський. Наголошено на реактуалізації кантіанських параметрів у дискурсі постпостмодернізму, що визначає спектр епістемологічних питань (пізнання світу таким, як він є, увага до об'єктів, вивчення законів світу, що не залежать від суб'єкта реальності, пояснення за допомогою цих законів фундаментальних явищ, зокрема й соціального характеру). Визначено, що ключовою відмінністю постпостмодерністського роману від постмодерністського є тенденція, пов'язана з відмовою від ідеї «омовленого буття» (що визначає епістемологічне ядро постмодернізму) й актуалізацією гносеологічних чинників, які детермінують прагнення персонажів сучасних британських романів (І. Мак'юена, М. Геддона, Д. Мітчелла) дошукатися сутності в фундаментальних процесах макро- й мікросвіту. З огляду на це постпостмодерністським романам властива інтенція пізнання буття як онтологічної дійсності, що передбачає поєднання фізичних (які можна верифікувати) й метафізичних (які відчуються інтуїтивно) параметрів. Відповідно, постпостмодерністський роман розвиває традиції світогляду, представленого зокрема в дискурсі німецького романтизму, який, на думку дослідників, мав значний вплив на формування європейського модернізму (Б. Шалагінов). Дослідження розвиває висловлені раніше теоретичні міркування автора про метажанровий патерн містерії як епістемологічного чинника британського постмодерністського роману, у якому експліковано ідею шляху, морального та інтелектуального переродження, потребу пізнання суті речей та ін.

Ключові слова: постпостмодернізм, постмодернізм, сучасний британський роман, Кант, онтологія, реалізму.

Постановка проблеми. Перехід одного культурного явища в інше передбачає трансформацію тих чинників, які визначають епістемологічне ядро попереднього культурно-історичного й, зокрема, літературного явища. Такий процес інтенсифікує експлуатацію моделей і форм у дискурсі «пам'яті літератури», оскільки зазначений феномен детермінує пролонгацію певних світоглядних, жанрових, нарративних та ін. художніх моделей і форм у новому явищі, яке реалізує себе в діалогічній площині з попередніми феноменами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У представленому в 2019 році дослідженні І. Кропивко «Українська і польська постмодерна проза (карнавал, фрагментація, фронтір)» зазначені явища знаходять свою наукову експлікацію й дескрипцію як у контексті загальнотеоретичних європейських та американських досліджень (М. Фуко, Р. Барта, Ж. Дельоза, У. Еко та ін.), так і в контексті аплікації теоретичних понять на матеріал польських та українських текстів сучасного (постмодерного, за І. Кропивко) процесу на

рубежі ХХ–ХХІ ст. У дослідженні І. Кропивко окреслені явища потрактовані у площині постмодерної парадигми, яка визнається центральною в нинішній літературно-культурній ситуації.

Ситуація переходу постмодернізму в нове естетично-філософське явище, представлене різними художніми конфігураціями, вже поставало предметом дискусії в зарубіжних і вітчизняних дослідженнях (Л. Гатчен, Ф. Джеймсон, Т. Денисова, Н. Овчаренко, А. Татаренко та ін.). Британська дослідниця С. Влакос визначає дискурс реалізму в ситуації сучасного британського роману уже як дискурс реалізму¹⁶, оскільки йдеться про специфічні авторські моделі реалістичного письма, які пропонують сучасні письменники Великої Британії. Водночас спільним для них є увага до об'єктивного пізнання тих тенденцій і явищ, що визначають фундамент буття. Ідеться не про множинність істин, а про спробу уніфікувати знання й витворити парадигму реальності, яку побудовано на знанні, що може бути верифіковане, а отже, яке здобує в сциєнтистський спосіб. Реалізми можуть відрізнитися інтенціями письменника або оповідача, різними світоглядними моделями, проте в основі сучасних реалізмів – спробу художньої репрезентації філософських проблем, які мають стосунок до гносеології та епістемології.

Зазначимо, що поняття «постпостмодернізму», яким окреслюємо систему конфігурацій і «конфігурацій конфігурацій» сучасних літературно-мистецьких напрямів, у які переходить постмодернізм, не є виразним ані в плані філософської основи, ані самої семантики слова.

У компендіумі «The Routledge companion to twenty-first century literary fiction», на думку С. Влакос, важливою для осмислення сучасних літературних тенденцій феноменах Великої Британії, постає спадщина німецького філософа І. Канта. Чимало разів у «The Routledge companion...» у розділі «Реалізми» («Realisms») С. Влакос апелює до поглядів кенігсберзького філософа. У постмодернізмі категорія істини була піддана запереченню, а отже, потреба в пізнанні дійсності передбачала гру з «омовленим буттям». Кант увів категорію «речі-в-собі», водночас наголошуючи на творчому характері людського розуму, який у різний спосіб пізнає дійсність (за допомогою розсудку/здорового глузду або ж морального забарвленого розуму, здатного розрізняти прекрасне та піднесене). Як зауважує Б. Шалагінов, «наріжний камінь Кантового вчення – те, що світ набуває остаточної форми лише в нашій свідомості» [6, с. 18]. Розвиваючи

цю думку, дослідниця С. Влакос наголошує: “For literary postmodernists, there was no one literary truth about the world, only a multiplicity of competing visions or constructions of reality mediated by human experience and imagining. In its more skeptical moments, this commonplace of post-Kantian epistemology signaled a disavowal of rationality itself. <...>. In present culture, however, the critical or ironic ‘edge’ associated with postmodernist anti-realist techniques has fallen flat, so much so, that the devices of postmodernist anti-realism (those devices designed to shatter the realist illusion and to foreground the fictive status of the work question) are now submerged within a new and yet formally quite familiar mode of realism” [10, с. 103].

Кантівська філософія, на думку С. Влакос, має важливе значення для розуміння філософського фундаменту британського постпостмодернізму, в лоні якого відбувається відмова від іронії та актуалізації інтелектуальних ресурсів задля пізнання фундаментальних основ буття. «Modernist and postmodernist poetics turn upon an aesthetic epistemology reaching back to Kant, but it is precisely this Kantian-phenomenalist or correlationist epistemology that many contemporary realist theorists are philosophers seek to escape. Indeed the implosion of literary realism is an historical symptom of the philosophical model they seek to overcome; of a flat-lining postmodernity and the disappearance of reality beyond representation and correlation» [10, с. 111]. Б. Шалагінов звертає увагу на *природу* романтичної гри в кантіанській парадигмі. Передусім йдеться про той тип гри, який не пориває з ідеєю *прогресу*. На перший погляд, така постановка проблеми видається дискусійною. Проте науковець переконує, що той тип гри, до якої вдавалися німецькі романтики (і на чому наголошував І. Кант), був покликаний інтенсифікувати шукання в площині інтелекту й духу. Гра, говорячи простіше, давала поштовх для переосмислення цінностей і пошуків відповіді на екзистенційні питання в площині не *філістерській*, а *духовній*. «Отож, неправомірно приписувати Канту розуміння мистецтва лише як гри. За Кантом і Шеллінгом, останнє слово в мистецтві все ж за ідеями розуму, автор підпорядковує кінцевий результат власному високому наміру» [6, с. 21]. Кант «уводить у поняття просвітницького розуму тоншу диференціацію: це «розсудок» (Verstand), що визначає спосіб адаптації людини до наявної, зовнішньої реальності, і власне «розум» (Vernunft), що визначає безмежні потенції внутрішнього світу людини: уяву, віру, моральні якості, відчуття прекрасного, творчі зді-

бності тощо, потрібні для створення культури як продовження природи, але вже на вищому рівні свідомості. Філософія Канта була спрямована на депрагматизацію й дефрагментацію людської одиничності, на всебічний розвиток особистості» [6, с. 18].

З огляду на викладене вище доцільно говорити про вияви постромантичного світогляду як чинника світоглядних і загалом філософських конфігурацій сучасного британського роману. Аналізуючи вияви німецького романтизму в європейській літературі ХХ ст., Б. Шалагінов зауважує, що філософські ідеї цього напрямку представлені не лише в німецькій літературній традиції. Крім того, що в «трактатах Ріхарда Вагнера, працях Фрідріха Ніцше, Карла Маркса й Мартіна Гайдеггера, а також прозі Томаса Манна можна знайти чимало прихованих цитат із Гете, Новалиса, Шлегеля, Шеллінга, Канта...» [6, с. 12], вплив німецького романтизму зокрема І. Канта актуалізований і в інших літературах Модерну: «На початку ХІХ ст. у Європі на короткий час виник інтенсивний інтерес до ідей Канта та німецьких класиків і романтиків. Їхніми поводириями були: у Франції – письменниця Жермена де Сталь <...>; в Англії – Семюел Тейлор Колрідж; у США – Едгар Аллан По. В Італії ідеї, дуже близькі Канту і енциям, проповідував літературний критик і революціонер Джузеппе Мацціні» [6, с. 16].

Постановка завдання: окреслити форми трансформації постпостмодерністського епістемологічного ядра в річищі сучасного британського роману, визначивши ті риси, які уможливають формування й кристалізацію постпостмодерністського роману як специфічного жанрового утворення, що зберігає систему конфігурацій і «конфігурації конфігурацій» постмодерністського, модерністського, романтичного, реалістичного прецедентних явищ, а також експлікує естетично-філософську систему, що має принципові відмінності та художні інновації, які визначають епістемологічне ядро постпостмодернізму як культурно-історичного періоду, літературного напрямку й стилю літератури.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи матеріал польської та української літератур останніх десятиліть, І. Кропивко стверджує: «Час руйнування імперії викликав потребу переоцінення культурних цінностей та ідеологічних імперативів, що виявилось суголосним карнавалюму принципу обертання й девальвації значень офіційної культури, яка у своєму монологічному мовленні диктувала єдиноможливе потрактування дійсності» [2, с. 85]. Водночас досвід британ-

ського роману останніх десятиліть показує інакшу модель переоцінки «культурних цінностей та ідеологічних імперативів» (І. Кропивко), які маркують геополітичну мапу сьогодення.

І. Кропивко визначає карнавальність, експліковану в річищі польської та української літератур, як наслідок *ревізіювання колоніального минулого*, відповідь на *імперську* політику, яка визначала єдиний офіційний дискурс, регламентуючи соціальні практики, політичні та ідеологічні доктрини та ін. Карнавальність у такому разі є формою підважування офіційного дискурсу, формою гри, яка показує множинність поглядів, що унеможлиблюють єдиноправильне бачення світу.

Специфіка світогляду персонажів сучасних британських романів («Субота», «Сонячна» І. Мак'юена, «Дивний випадок із собакою вночі» М. Геддона) полягає в тому, що персонажі володіють інакшим типом чуттєвості, що, визнаючи множинність поглядів і плюралістичність думок, не відмовляється від ідеї «правильного» світу. Правильного з погляду фізичних, математичних чи біологічних законів. Бекстер, який нападає на лондонський будинок і родину Генрі в «Суботі» – «хворий», чия агресивна поведінка є наслідком хвороби Гантінгтона. Водночас зрозуміти власну доньку видається значно складніше: «Perowne leaves the square and heads east, crosses the Tottenham Court Road and walks towards Gower Street. If only the mayor was right, that penetrating the skull brings into view not the brain but the mind. Then within the hour he, Perowne, might understand a lot more about Baxter; and after a lifetime's routine procedures would be among the wisest men on earth. Wise enough to understand Daisy?» [5, с. 24].

Постпостмодерністська чуттєвість персонажів британських романів виявляє особливу резистентність до зовнішніх обставин. Така резистентність детермінована глибинним знанням про світ і розумом, який прагне аналізувати дійсність, ґрунтуючись на математичних (Кристофер, Майкл Бірд), нейробіологічних (Генрі Пероун) законах. З огляду на це британський постпостмодерністський роман утримує генетичні зв'язки з традицією інтелектуального роману Великої Британії, яка набув особливого розвитку в цій країні в ХХ ст. Персонажі сучасних романів здобувають нове знання, яке допомагає їм не в загальному об'єктивному баченні світу, а у вибудовуванні стосунків із найближчими членами родини, друзями, власними проблемами психологічного характеру тощо. З огляду на це карнавальність є не єдиною формою протистояння політичному дискурсу, не

єдиною формою художнього розхитування канону й офіційного дискурсу, який передбачає один погляд на світ. Пероун не заперечує думки про те, що лише один погляд на хворобу правильний: він розуміє, що тільки чіткий аналіз дасть можливість правильно діагностувати хворобу. Професійна діяльність нейрохірурга перетворює навколишній світ для нього на пацієнтів, кожний збій у моториці яких дає підставити припустити наявність певної хвороби. Але Генрі визнає й інше: є те, чого він пояснити не здатний (поезія, творчість), і тому не прагне утвердити власний погляд на ці явища як єдиноправильний. Існують речі, які належать царині трансцендентального, а отже, їх осягнення передбачає не лише наявність знань, раціонального сприйняття світу, розуму, а й можливість відчувати, тобто сприймати дійсність інтуїтивно. Сонмі в «Хмарному атласі» Д. Мітчелла відчуває, що те, що відбувається навколо, – викривлений світ *карнавалу*, який у романі має виразно негативне позначення, оскільки маскує, пор суті, неототалітарну ідеологію. Так само і в «Амстердамі» І. Мак'юена медійний карнавал, підтримуваний ЗМІ, породжує гібридні форми реальності, які не дають можливості верифікувати правди й здобути точне знання про дійсність, як вона є. І. Кропивко справедливо звертає увагу на «роль мас-медіа в карнавалізації життя постмодерної людини» [2, с. 98]. Центральність цього мотиву в постмодернізмі зникає в постпостмодерністському романі, який розкриває «роль мас-медіа в карнавалізації життя» (І. Кропивко) лише як один із чинників створення симулякрової реальності. Як зауважує Е. Кібл (А. Keeble), «Understanding literary fiction as part of an ecology of cultural practices, instructions and sites is a way to encounter the normative action of digital media as we are co-constituted as subjects with it» [10, с. 215].

На нараді з журналістами головний редактор у романі «Амстердам» пропонує: «Прийшов час нам ставити побільше регулярних колонок. Вони дешеві, й так усі роблять. Знаєте, наймаємо когось із низьким або середнім рівнем інтелекту, можливо. Жінку, яка писала б... ну, ні про що. Ви таке бачили. Ходить на вечірки і не може пригадати імен. Тисяча двісті слів.

Дослідження власного пупа, — підказав Джеммі Болл.

Не зовсім. «Дослідження» – занадто інтелектуально. Більше як «тари-бари про пуп», [4, с. 162] – іронізує редактор у романі І. Мак'юена.

Крім іронізування з приводу загального рівня медіа (відмова від інтелектуальності, посилена

увага до «дешевих прийомів», які привертають увагу масового читача, котрому в такий спосіб свідомо занижують рівень сприйняття новин), оповідач вказує на те, що люди з медіасвіту здатні до постійної публічної мімікрії та фальшування дійсності («бульварні методи, підводне каміння» [4, с. 143].

Протистояти процесу витворення фейкової дійсності може той персонаж, який відкриває в собі глибинно справжнє емоційне переживання дійсності, яка більше не береться «в лапки», як і емоційно-чуттєве ставлення до неї (не відміну від постмодерністських наративів). Інакше світ і його розвиток викликає в персонажів постпостмодерністських романів скепсис і відторгнення: «людський проект виявився не просто провальним – він був помилковим від самого початку» [4, с. 80].

Роман «Субота» І. Мак'юена починається як роман про катастрофу – падіння літака й осмислення ситуації війни в Іраку. Отже, йдеться про реактуалізацію антимілітаристського мотиву, який згодом письменник доповнює іншими мотивами, які переводять роман загалом у площину філософського (осмислено філософські підвалини життя людини, запропоновано модель нового світовідчуття) й психологічного (осмислення психологічних конфліктів між Генрі Пероуном і його дітьми). Часовий вимір роману – один день, що в жанровому аспекті зближує твір із «Уліссом» Дж. Джойса. Модель, яку пропонує британський письменник І. Мак'юен у «Суботі», не передбачає карнавальності, а реалізує передусім в епістемологічній площині нові світоглядні настанови: орієнтація на пізнання глибинного рівня життя, тобто вихід у те, що стосується онтології.

В есе «Thing Theory» Білл Браун (Bill Brown) актуалізує нову гносеологічну проблематику: важливо запропонувати в літературі такий спосіб бачення дійсності, який би стосувався осягнення її онтології, тобто об'єктивної даності, а не реальності, модифікованої самим поглядом суб'єкта реальності. Браун визначає перед дослідниками літератури й письменника завдання побачити світ таким, як він є. Персонажі значної кількості сучасних британських романів виявляють світогляд, який уникає поверхового розгляду явищ, натомість за допомогою знань і технологій прагне зануритися в світ *онтологічної* дійсності. Математика, медицина, фізика (Кристофер М. Геддона, Генрі та Майкл І. Мак'юена) – царини, які актуалізують репрезентацію світу як онтологічного явища, а не «омовленого буття», і в цьому полягає одна з гносеологічних змін, що відбувається

в лоні постпостмодерністського роману на відміну від постмодерністського. Важить не інтерпретація, яка, проте, може мати доволі негативний вплив на фізичну реальність, як у романі «Спокута» І. Мак'юена, а знання тих фундаментальних процесів, які визначають життя персонажів на онтологічному рівні. Можливість репрезентації об'єктів кореспондує в річищі британських романів із новим світоглядом і світовідчуттям, яким наділені герої: йдеться про актуалізацію інтелекту як форми наближення до законів, які не мають нічого спільного з законами «омовленого буття», що є лише репрезентацією, здатною бути симулякром і відвертою підміною реальності, як у «Хмарному атласі» в п'ятому наративі. Помилка в потрактуванні злодія в «Спокуті» І. Мак'юена вартує персонажеві життя, а Брайоні протягом багатьох років відчуває свою провину. Для Пероуна помилка в інтерпретації діагнозу пацієнтам так само може вартувати життя. З огляду на це світогляд персонажів побудований на максимальному дистанціюванні від психологічно-соціальних виявів людини й спрямований на зіставлення фундаментальних законів, яким підпорядковане життя людини і світу, з тим, що персонажі бачать тут-і-тепер. Софі Влакос (Sophie Vlacos) теоретично узагальнює порушену проблему, вводячи, услід за Бравном, у гуманітарний обіг поняття «thingliness». Дослідниця наголошує, що в сучасній літературі на філософському рівні вдається поєднати те, що раніше визначало світоглядні відмінності в попередні культурно-історичні періоди (модернізму й постмодернізму), а отже, йдеться про новий епістемологічний фундамент: «The defining criterion that united these positions was their refusal of invention of the usual relationship by which objects are constituted by the subject. In contrast to the more conventional phenomenological or psychoanalytic approaches. Brown sought to foreground a thingliness characterized by latency <...> and excess (“what remains physically or metaphysically irreducible to objects”) <...> This concern for materiality (‘thingliness’) both before and after its formation as an object by a thinking subject points to be limited views taken of conventional object-hood and suggests a desire to think beyond those phenomenal or aesthetic epistemologies <...>» [10, p. 100]. “For the purposes of Brown’s essay, these traits are indicative of the modern era’s failed desire to exceed the chiasmic effects of a dualistic ontology; the asymptotic movements of the subject trying to reach its object. As an expression of contemporary philosophical realism, Thing Theory designates

an attempt to escape from this aporia and the possibility of a new ontology” [2, с. 105–106]. “As responses to postmodernism and the paradoxes of modernism, Leitch’s realist critique and Brown’s realist ontologies signal a combined effort to transgress the modern epistemology that once united realists and modernists” [2, с. 106].

Пероун, який сприймає людину як біохімічний проект, розуміє, що зовнішні вияви, поведінка людини (агресія, нетерпимість та ін.) можуть бути реалізацією нейропроблем, наслідком захворювань у ділянках мозку, наприклад, пухлин, що тиснуть на певні ділянки в мозку людини, викликаючи відповідний гормональний і психоемоційний фон. Так відбувається у випадку з нападником Бекстером: «Henry raises a hand in greeting, then gestures at the young registrar to accompany him to the light box where Baxter’s scans are on display. On one sheet, sixteen images, sixteen bacon slices through Baxter’s brain. The clot, trapped between the skull and its tough membranous inner lining, the dura, sits across the midline, the division between the two hemispheres of the brain. It’s two inches or so below the vertex and is large, almost perfectly round, and shows pure white on the scan, with telltale precise margins» [5, с. 25].

І. Кропивко слушно зауважує, що «як довели постмодерністські тексти, написані згодом, специфіка постмодерного мислення виявляється в принциповій поліфонічності будь-якого мовлення, у визнанні плюралізму ідей і поглядів» (Кропивко, с. 86). Проте постпостмодерністський роман пропонує інакшу модель поліфонічності, яка за умови визнання «плюралізму ідей і поглядів» (І. Кропивко) не відмовляється від наявності персонажа (наративної позиції), яка не передбачає знання, котре б забезпечувало репрезентацію не лише «омовленого буття», що є принциповим для постмодерністських наративів, а буття як такого, *буття тут-і-тепер*, детермінованого знанням, яке може бути верифікованими. Ідеться про модель світу як системи фундаментальних законів, реалізованих у природі й людині. Знання цих законів персонажами (оповідачем) уможливило представлення не лише різних позицій на реальність і *Іншого* як одного з нас, а й пошук *Істини*, підваженої в постмодерністських наративах. Одна з відмінностей постмодерністського роману від постпостмодерністського полягає в новому окресленні *Іншого*. Важливо, що і в дискурсі Постмодерну загалом, і в постпостмодернізмі йдеться про репрезентацію концепції *Іншого*, яку доволі точно характеризує формула філософа Е. Левінаса:

«Приймати іншого за межею можливостей Я, а це як раз і є: мати ідею безкінечності» [3, с. 88].

І. Кропивко услід за багатьма дослідниками одним із епістемологічних центрів постмодернізму вважає карнавалізацію життя й карнавал як принцип світорозуміння й світоустрою в постмодерністських наративах. «Термін «карнавалізація» науковці зазвичай використовують у бахтінському сенсі, з посиланням на його праці чи без» [2, с. 97]. На думку І. Кропивко, для підтвердження карнавалізації життя «Умберто Еко <...> наводить такі аргументи: телебачення стало переважно розважальним, причому глядач надає перевагу тим розвагам, що репрезентують життя як суцільний карнавал; фізична праця замінена машинною; клерк, сидячи за комп'ютером, має змогу грати в ігри; <...> політика теж стала карнавалом, перетворившись на видовище, тим більше, що все частіше дійство відбувається в телестудіях» [2, с. 97]. Зазначені проблеми знаходять своє художнє осмислення і в площині сучасного британського роману, у якому артикульовано тему створення штучної, несправжньої, симулякрової дійсності, зокрема ж у романі «Хмарний атлас» Д. Мітчелла показано, до яких наслідків можуть призвести ідеології, орієнтовані на витворення такої дійсності. Концепт «плинної сучасності» [1], актуалізований у площині постмодерністського роману, зокрема в наративі, який репрезентує історію Нео-Сеулу, показано, яких мутацій може здобути ідеологія в майбутньому, зрештою, вже в історії про Кавендиша показано, що ідеологія сьогодні здобуває нових «м'яких форм», більше немає жорсткого примусу щодо Іншого, натомість ідеологія капіталізму, на думку письменника, є тією зловісною силою, здатною сприяти утвердженню, по суті, тоталітарного світу, у якому *Інший* вписаний у систему прихованих табу, правил і норм. Найменший перехід цих заборон оприявнює справжнє обличчя тоталітарної ідеології, яка увібрала в себе «логіку капіталізму». За З. Бауманом, «мінливий сучасний світ людей, наділених свободою вибору, більш не турбує зловісний Великий Брат, який карає всіх, хто виходить за рамки загальноприйнятого. Однак тут немає місця і для доброго, турботливого стар-

шого брата, якому б можна було довіряти, на якого можна було би покластися при розв'язанні питання, що варто робити чи мати» [1, с. 69]. Свобода вибору в Мітчелловому Нео-Сеулі є ілюзією, як і ідея «підвищення» біороботів і досягнення ними просвітлення як найвищого статусу за якісну роботу. «Добрый, турботливий старший брат» (З. Бауман) в Нео-Сеулі перетворюється на замасковану під консьюмеризм ідеологію, за якою тотальний контроль і тоталітарна дійсність, що обмежує людину й визначає право на свободу в чітких параметрах імперського контролю. За Бауманом, «підпорядкування стандартам <...> тепер досягається засобом спокуси, а не примусу, – і проявляється в личині здійснення свободи волі, а не виявляється у формі зовнішньої сили» [1, с. 94]. Концепція спокуси якнайкраще експлікована в Нео-Сеулі – імперії, яка ґрунтується на гіпертрофованому принципі насолоди і задоволення від надмірного споживацтва.

Висновки і пропозиції. «Ідея безкінечності» (Е. Левінас) відрізняється в постмодерністському та постпостмодерністському наративах. Якщо в постмодерністському романі безкінечність пов'язана з концепцією гри і з репрезентацією дійсності та її гравців на горизонтальній площині, то в постпостмодерністському романі «ідея безкінечності» реалізує нескінченність розуму в плані осягнення буття, яке розкривається перед людиною з розвитком науки та технологій. Важливо сформувані світогляд, який би був спрямований на осягнення дійсності як онтологічного буття. Генрі Пероун у «Суботі» розуміє обмеженість власного знання, оскільки до кінця не може пояснити окремих феноменів буття, проте обмеженість – явище ситуативне, й постпостмодерністський розум визначає, що інтелектуальний прогрес має відбуватися разом із розвитком у собі чуттєвості, щоб не призвести до технологічної катастрофи, як у романі «Хмарний атлас» Д. Мітчелла. У наративному плані «Спокута» І. Мак'юена репрезентує різні фокуси нарації, проте головний мотив для Брайоні: за «грою життя» побачити те, що є насправді, зрозуміти, що попри те, що пам'ять здатна до аберацій, важливо зберігати здатність чесно зізнатися собі в тому, яка реальність справжня.

Список літератури:

1. Бауман З. Текущая современность; пер. с англ. под ред. Ю. В. Асочакова. СПб. : Питер, 2008. 240 с.
2. Кропивко І. В. Українська і польська постмодерна проза (карнавал, фрагментація, фронтір). Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго. 2019. 524 с.
3. Левінас Э. Тотальность и бесконечное; [пер. с фр.] // Левінас Э. Избранное. Тотальность и Бесконечное. М.; СПб.: Университетская книга, 2000. С. 66–291.
4. Мак'юен І. Амстердам; пер. з англ. О. Смольницької. Київ : КМБУКС, 2018. 222 с

5. Мак'юен І. Субота; пер. з англ. В. Дмитрук. Львів : Кальварія, 2007. 256 с.
6. Шалагінов Б. Романтики і модерністи. Нариси з історії німецької літератури та естетики XIX–XX століть. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. 224 с.
7. Haddon M. *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*. London : Vintage, 2004. 242 с.
8. McEwan I. *Solar*. London : Jonathan Cape, 2010. 285 p.
9. Mitchell D. *Cloud Atlas: a novel*. London : Random House, 2004. 509 p.
10. *The Routledge companion to twenty-first century literary fiction*; edited by Daniel O'Gorman and Robert Eaglestone. London-New York : Routledge, 2018. 474 p.

Drozdovskyi D. I. CONFIGURATIONS OF THE TRANSITION OF POSTMODERNISM TO POST-POSTMODERNISM: THEORETICAL REVISIONS OF THE CONTEMPORARY BRITISH NOVEL

In the paper, the author has analyzed the epistemological transformations in the discourse of the post-postmodern novel, which explains the connection with postmodern, modernistic, romantic, and realistic trends. The system of key parameters (frontier, carnival/mystery, transgression) that determine the philosophical and aesthetic configurations of the post-postmodern British novel has been outlined. The theoretical views of Ukrainian (I. Kropyvko, B. Shalahinov, etc.) and foreign (S. Vlacos, A. Keeble, etc.) scholars in the aspect of presenting a model of philosophical and genre changes that determine the dynamics of the transition from the postmodern to the post-postmodern novel have been discussed. The exploitation of Kantian parameters in the discourse of post-postmodernism, which determines the scope of epistemological issues (knowledge of the world as it is, attention to objects, study of the physical principles without their relations to the subject of the reality, etc.) have been emphasized. The author has stated that the key difference between the postmodern and the post-postmodern novel corresponds with the tendency to abandon the idea of “linguistically presented being” (which establishes the epistemological core of postmodernism) and the epistemological factors that determine the aspirations of the characters (I. McEwan, M. Haddon, D. Mitchell) to find the essence in the processes of the macro – and microworld. Besides, post-postmodern novels represent a vision of ontological reality, which involves a combination of physical (verifiable) and metaphysical (intuitively expressed) parameters. Moreover, the post-postmodern novel develops the traditions of the worldview, represented in particular in the discourse of German Romanticism, which had a significant impact on the European modernism (B. Shalahinov). The study develops previously explained theoretical views on the mystery as a meta-genre pattern and an epistemological factor of the British postmodern novel, which explains the idea of the way, moral and intellectual rebirth, the need to know the essence of things, etc.

Key words: *post-postmodernism, postmodernism, the contemporary British novel, Kant, ontology, realisms.*